

УДК 65.012.8:334.72

Т. В. Сак,
к. е. н., доцент кафедри економіки та безпеки підприємства,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ

T. Sak,
PhD in Economics, Associate Professor at the Chair of Economics and Enterprise Resilience,
Lesya Ukrainka Eastern European National University

ECONOMIC INTERESTS OF SMALL BUSINESS AS THE OBJECT OF PROTECTION

Запропоновано визначення поняття "економічний інтерес підприємства" як система цінностей, які є наслідком існуючих потреб у сфері економічної діяльності, задоволення яких забезпечує реалізацію поставлених цілей на кожному з етапів життєвого циклу підприємства. Розглянуто класифікацію економічних інтересів підприємства. Визначено характерні особливості економічних інтересів підприємства на різних стадіях життєвого циклу функціонування бізнесу.

Досліджено проблеми діяльності малих підприємств, недоліки державної та регіональної політики підтримки малого підприємництва, а також невідповідність інтересів бізнесу та суб'єктів мікросередовища, які зумовлюють необхідність забезпечення їх економічної безпеки. Загрози реалізації економічних інтересів малого підприємництва визначено з позицій впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

Наведено етапи процесу забезпечення економічної безпеки малого підприємництва з позицій захисту економічних інтересів.

The paper provides the definition of "enterprise economic interest" as the system of values resulting from current needs in economic activity and when such needs are met, it ensures the realization of the set goals at each stage of the enterprise life cycle. The classification of the enterprise economic interests is outlined. The characteristic features of the enterprise economic interests at various stages of business life cycle are determined.

The paper elucidates the problems of small businesses operation, the shortcomings of the national and regional policy of small business support, as well as discrepancies between business interests and microenvironment entities that necessitate the economic security of small businesses. The threats to small business economic interests realization is defined from the perspective of external and internal factors.

The author suggests the stages of the process of economic security provision to small business from the standpoint of economic interests protection.

Ключові слова: економічний інтерес, економічний інтерес підприємства, мале підприємництво, життєвий цикл, економічна безпека, загрози.

Key words: economic interest, enterprise economic interests, small business, life cycle, economic security, threats.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток малого підприємництва є основним напрямом забезпечення економічного зростання та ефективності господарювання на рівні країни, регіонів. Саме

малий бізнес через свою гнучкість, маневреність може найповніше забезпечити реалізацію економічних інтересів в умовах невизначеності зовнішнього середовища, обмеженості ресурсів, недостатніх інвестицій. Про-

те, одночасно, такий вид господарювання є найбільш вразливим та незахищеним, що вимагає комплексного підходу до забезпечення його економічної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню економічних інтересів на рівні країни, суспільства, особистості займалися представники різних шкіл політекономії: Ф. Енгельс, К. Маркс, Д. Рікардо, А. Сміт, Ф. Візер, Л. Вальрас, С. Міль та інші. Численними є підходи до розуміння поняття "економічний інтерес" вітчизняних науковців. Так, В. Базилевич економічні інтереси називає сутнісною характеристикою рушійних сил формування та розвитку економічних суб'єктів та дає наступне визначення: "Економічні інтереси — усвідомлене прагнення суб'єктів господарювання до задоволення економічних потреб, що є об'єктивним спонукальним мотивом їхньої господарської діяльності" [3, с. 48]. Таким чином, автор підкреслює тісний взаємозв'язок та послідовний вплив потреб, інтересів, мотивів та стимулів.

Мочерний С. В. економічні інтереси визначає як усвідомлені економічні потреби окремих людей, соціальних верств, груп та класів, що є формою відносин економічної власності, і, у свою чергу, знаходять свій вияв у поставлених цілях, конкретних завданнях та діях щодо їх досягнення [5, с. 56]. Автор виділяє індивідуальні (особисті), колективні та суспільні економічні інтереси, а також наголошує на взаємозв'язку їх з такими підсистемами, як продуктивні сили і відносини економічної власності.

Семененко В.М., Коваленко Д.І. економічний інтерес розглядають як "користь, вигода, яка досягається в процесі реалізації економічних відносин. Це мотив та стимул соціальних цілеспрямованих дій економічних суб'єктів з метою отримання певних результатів для задоволення різноманітних потреб" [2].

Інтерес як ключову категорію в забезпеченні соціально-економічної безпеки, рушійну силу розвитку, стимул діяльності підприємства, що визначає його господарську поведінку і дії, визначає в праці [1] Безбожний В.Л. Гармонізації інтересів автор відводить основну роль в забезпеченні соціально-економічної безпеки промислового підприємства.

Проте більшість науковців особливу увагу приділяють особистим та державним інтересам, не розглядаючи їх на рівні бізнесу, що потребує більш ґрунтовних досліджень в даному напрямі.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей захисту економічних інтересів малого підприємництва на різних стадіях життєвого циклу функціонування бізнесу, розгляд взаємозв'язку економічних потреб та інтересів в розрізі складових економічної безпеки підприємства.

Рис. 1. Класифікація економічних інтересів підприємства

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З огляду на існуючі підходи до визначення терміну "економічний інтерес", варто навести власне визначення даного поняття щодо суб'єктів підприємництва.

Економічні інтереси підприємства — це система цінностей, які є наслідком існуючих потреб у сфері економічної діяльності, досягнення яких забезпечує реалізацію поставлених цілей на кожному з етапів життєвого циклу підприємства.

Таким чином, вважаємо, що економічні інтереси нерозривно пов'язані з обраним напрямом розвитку, стратегічними орієнтирами бізнесу. Саме досягнення цілей є способом реалізації економічних інтересів, а спрямованість стратегії визначає масштаби інтересів. Наприклад, в основі активної стратегії розвитку лежать інтереси підприємства щодо випередження конкурентів, інтенсифікації маркетингових зусиль, інновацій тощо. Пасивна стратегія передбачає обмеження інтересів в рамках утримання позицій чи виживання на ринку.

Економічні інтереси підприємства можна класифікувати за певними критеріями (рис. 1).

Одним з аспектів класифікації економічних інтересів є диференціація інтересів власника, менеджера (керуючого бізнесом) та найманих працівників. Крім того, варто зазначити, що інтереси цих суб'єктів часто не збігаються або знаходяться в суперечності.

Таблиця 1. Інтереси підприємства на різних стадіях "життєвого циклу"

Назва етапу життєвого циклу	Види інтересів
1	2
Зародження	Подолання бар'єрів входження в новий ринок. Закріплення позицій на ринку. Збільшення потенціалу для подальшого розвитку (виробничого, кадрового, інноваційного тощо). Формування попиту на продукцію, стимулювання збуту. Забезпечення беззбиткової діяльності (вихід на рівень мінімального прибутку)
Зростання	Нарощування обсягів реалізації. Диверсифікація діяльності. Збільшення конкурентних переваг. Інтенсифікація маркетингових заходів. Зростання прибутку
Стабілізація (обмежене зростання)	Формування іміджу підприємства. Забезпечення найвищої продуктивності ресурсів. Збереження ринкових позицій. Підтримуючий маркетинг. Максимізація прибутку
Скорочення	Відновлення позицій. Скорочення витрат. Реструктуризація. Максимально можливий прибуток при скороченні бізнесу. Своєчасна ліквідація

Так, інтерес власника полягає в зростанні вартості бізнесу, одержанні гарантованого доходу від власності.

Інтереси керуючого бізнесом полягають, насамперед, у забезпеченні ефективного використання капіталу, максимізації доходу та можливої участі у перерозподілі власності, забезпечення довгострокового розвитку підприємства.

Інтереси найманих працівників, зазвичай, спрямовані на отримання гідного заробітку, безпечні умови праці, соціальний захист та гарантії.

Економічні інтереси підприємства не залишаються незмінними протягом періоду його функціонування, а підлягають уточненню й перегляду на всіх етапах життєвого циклу. На різних стадіях життєвого циклу інтереси мають свої характерні особливості (табл. 1).

Отже, інтереси підприємства визначаються поставленими цілями, рівнем монополізації ринку, залежать від об'єктивних умов розвитку галузі, позицією бізнесу в конкурентному середовищі. Важливим є розподіл пріоритетів бізнесу залежно від досягнутого рівня розвитку, своєчасність перегляду інтересів, що сприяє попередженню чи усуненню загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.

Хоча економічні інтереси підприємства об'єктивно зумовлені його розвитком та стадією життєвого циклу, все ж вони формуються суб'єктами управління економічною безпекою підприємства. Це обумовлено тим, що інтереси бізнесу є об'єктом захисту в системі управління економічною безпекою.

Сучасні умови ведення бізнесу вимагають забезпечення безпеки в усіх сферах діяльності, особливо гостро питання стоїть щодо захищеності малого бізнесу. Невизначеність умов функціонування малих підприємств, високий рівень ділової агресії контрагентів та нечітке закріплення правил бізнесу сприяють постійному виникненню загроз для діяльності підприємства, реалізації його інтересів. Підхід забезпечення економічної безпеки, який за своєю суттю передбачає попередження й подолання загроз шляхом гармонізації інтересів лежить в основі низки досліджень вітчизняних науковців [1]. Ключовим в такому підході є інтереси підприємства та його стейкхолдерів, інтереси держави та підприємництва. Таким чином, задоволення інтересів, їх гармонізація є одним з напрямів забезпечення економічної безпеки підприємства.

З позицій економічної безпеки головними економічними інтересами підприємства є:

- максимізація ринкової вартості;
- зростання рівня рентабельності активів та власного капіталу;
- достатність фінансових ресурсів на всіх етапах економічного розвитку;
- фінансова стабільність;
- фінансова стійкість;
- безпека інвестиційної діяльності;
- позитивний імідж підприємства як контрагента

[4].

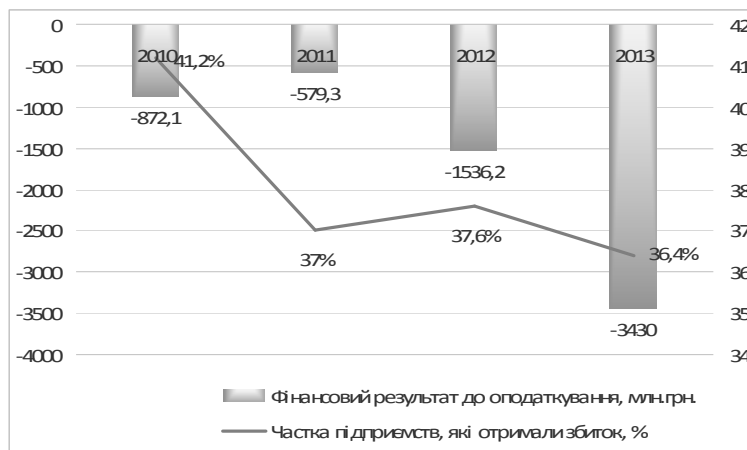

Рис. 2. Фінансові результати до оподаткування малих підприємств України упродовж 2010–2013 рр.

Джерело: сформовано за [6].

Таблиця 2. Характеристика взаємозв'язку економічних потреб та інтересів у розрізі складових економічної безпеки підприємства

Економічні потреби	Економічні інтереси	Складові економічної безпеки підприємства
1	2	3
Фінансові ресурси Інвестиції	досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості і незалежності підприємства	Фінансова безпека
Трудові ресурси	збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом	Інтелектуально-кадрова безпека
Основні засоби Технологія Матеріальні ресурси	відповідність технологій, які використовуються на підприємстві, сучасним світовим аналогам відносно оптимізації витрат ресурсів	Технологічна безпека
Інформація Програмне забезпечення	ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства; захист інформації	Інформаційна безпека
Охорона праці Екологізація	дотримання екологічних норм технології та випуску продукції, мінімізація втрат підприємства від забруднення довкілля	Екологічна безпека
Майно Здоров'я	забезпечення фізичної безпеки робітників підприємства та збереження його майна	Силова безпека
Частка ринку Конкурентоспроможність Збут	захист від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній збутовій політиці, політиці ціноутворення, виготовлення неконкурентоспроможної продукції	Ринкова безпека
Законність	всестороннє правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання діючого законодавства	Політико-правова безпека
Співпраця	забезпечення надійності взаємодії з економічними контрагентами: постачальниками, торговими і збутовими посередниками, інвесторами, споживачами та ін.	Інтерфейсна безпека

Метою діяльності та економічним інтересом будь-якого комерційного підприємства є прибуток, що виступає узагальнюючим показником ефективності й результативності бізнесу. Саме зменшення прибутків, наявність збитків є ознакою кризи на підприємстві. Аналізуючи статистичні дані щодо фінансових результатів малого бізнесу в Україні, виявлено, що в 2013 році 36,4% підприємств отримали збитки (рис. 2). Крім того, прогнозується тенденція до погіршення результатів у зв'язку з економічним та політичним становищем країни.

Необхідність захисту економічних інтересів малого підприємництва обумовлюється численними проблемами, що спричиняють збитковість, кризові явища, банкрутство суб'єктів господарювання, їх ліквідацію.

Усі загрози реалізації економічних інтересів малого підприємництва варто поділити на зовнішні та внутрішні.

Зовнішніми загрозами є недоліки державної та регіональної політики підтримки малого підприємництва, а також невідповідність інтересів бізнесу та суб'єктів мікросередовища (постачальників, конкурентів, інвесторів, споживачів, фінансових та ін. структур). Серед них:

- недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва ("прогаліни" в законодавстві);
- нестабільність податкового законодавства;
- значна кількість контролюючих органів, корупція;
- обмежений доступ до фінансових ресурсів; жорсткі умови надання кредитів;
- недостатня підтримка здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності;

— низька розвиненість інфраструктури підтримки малого підприємництва (бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технопарки, лізингові центри, небанківські фінансово-кредитні установи, фонди підтримки підприємництва, інвестиційні фонди, інноваційні фонди і компанії, інформаційно-консультативні установи);

- недостатня державна фінансово-кредитна й майнова підтримка малих підприємств;
- розвиток рейдерства, рекету;
- недобросовісна конкуренція;
- низький рівень платоспроможності населення тощо.

Крім перерахованих, негативно впливають на розвиток бізнесу внутрішні стримуючі фактори. Внутрішніми загрозами реалізації економічних інтересів малого підприємництва є:

- у сфері управління: невизначеність місії та стратегічних цілей розвитку; відсутність обґрунтованої стратегії та системи планів; низька кваліфікація управлінського персоналу;
- у сфері фінансової діяльності: відсутність чи неефективність фінансового планування та контролю; неефективне управління активами та капіталом; дефіцит фінансових ресурсів; низька кредитоспроможність; не своєчасна фінансова діагностика;
- у сфері операційної діяльності: зношеність та моральна непридатність основних засобів; незадовільний техніко-технологічний рівень виробництва; низька завантаженість виробничих потужностей; втрати від браку; обмежені можливості оновлення продукції та здійснення інновацій;
- у сфері інвестиційної діяльності: зниження інвестиційної активності; високий ступінь ризику; нестача спеціалістів з управління проектами;

— у сфері маркетингової діяльності: нехтування маркетинговими дослідженнями; обмежена товарно-асортиментна політика; необґрунтована цінова політика; низька конкурентоспроможність продукції; неефективність маркетингових комунікацій; високий рівень витрат на збут.

Захистити економічні інтереси малого підприємства можливо лише одночасним спрямуванням зусиль держави щодо підтримки розвитку малого бізнесу, створення сприятливого податкового, інвестиційного, інноваційного та цінового режимів; упорядкування механізму державного регулювання та контролю підприємницької діяльності, а також зусиль самого суб'єкта підприємства щодо вдосконалення внутрішнього механізму управління економічною безпекою.

Економічна безпека економічних інтересів малого підприємства розглядається нами як стан захищеності ресурсів бізнесу (капіталу, персоналу, інформації та технології) та підприємницьких можливостей, при якому гарантується найефективніше їх використання, запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам.

З цього погляду, важливою складовою захисту економічних інтересів є ефективне використання ресурсів, які одночасно є потребами бізнесу.

Таким чином, можна зробити висновок, що економічні потреби породжують інтереси, захист яких необхідно забезпечувати за складовими економічної безпеки підприємства (табл. 2).

Забезпечення економічної безпеки малого підприємства — невід'ємна складова управлінського впливу, яка охоплює усі сфери та напрямки його діяльності, використовує методи та інструменти ризик-менеджменту, стратегічного та антикризового менеджменту.

З огляду на високу ймовірність загроз в діяльності малого бізнесу та їх руйнівний вплив процес забезпечення економічної безпеки повинен включати наступні етапи:

1. Визначення основних інтересів бізнесу (цілей розвитку) в залежності від стадії життєвого циклу.
2. Оцінка рівня забезпечення економічної безпеки за функціональними складовими.
3. Діагностування загроз за ймовірністю настання та силою впливу.
4. Порівняння інтересів підприємства з умовами зовнішнього та внутрішнього середовища.
5. Забезпечення максимальної нейтралізації загроз.
6. Оцінка ефективності запропонованих заходів забезпечення безпеки.

ВИСНОВКИ

Отже, економічні інтереси підприємства є системою цінностей, що є наслідком існуючих потреб у сфері економічної діяльності, досягнення яких забезпечує реалізацію поставлених цілей на кожному з етапів життєвого циклу підприємства. Економічні інтереси малого підприємства мають свої особливості, спричинені обмеженими можливостями такого виду господарювання, додатковими внутрішніми та зовнішніми загрозами. На різних етапах розвитку підприємства інтереси мають свої спрямування, адже визначаються поставленими цілями, рівнем монополізації ринку, залежать від об'єктивних умов розвитку галузі, позицією бізнесу в конкурентному середовищі. Серед численних загроз реалізації економічних інтересів ма-

лого підприємства особливо негативно впливають зовнішні чинники, що пов'язані зі створенням економічних та політико-правових умов функціонування суб'єктів господарювання.

Таким чином, забезпечення економічної безпеки малого підприємства відбувається через захист їх економічних інтересів. Зменшення негативного впливу загроз зовнішнього середовища вимагає покращення бізнес-клімату та підтримки малого бізнесу в країні на державному та регіональному рівнях. Підвищення ефективності використання ресурсів, вдосконалення механізму управління економічною безпекою сприятиме нейтралізації внутрішніх загроз розвитку суб'єктів малого бізнесу.

Подальші дослідження будуть спрямовані на більш детальне вивчення механізмів забезпечення економічної безпеки малого підприємства.

Література:

1. Безбожний В.Л. Інтереси в системі соціально-економічної безпеки підприємства / В.Л. Безбожний // Економіка. Менеджмент. Підприємство. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 24 (II). — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2012. — С. 143—148.
2. Економічна теорія. Політекономія: навчальний посібник / За заг. ред. В.М. Семененка та Д.І. Коваленка. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 360 с.
3. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — 6-те вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2007. — 719 с.
4. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. — Львів, 2011. — 380 с.
5. Мочерний С.В. Політична економія: навчальний посібник / В. Мочерний. — К.: Знання-Прес, 2002. — 687 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References:

1. Bezbozhnyj, V. L. (2012), "Interests in the system of the enterprise social and economic security", *Ekonomsika. Menedzhment. Pidpryyemnytstvo*, vol. 24 (II), pp. 143—148.
2. (2010), *Ekonomsichna teoriia. Politekonomiia* [Economic theory. Political economy], ed. by Semenenko V. M., Kovalenko D. I., Tsentru uchbovoui literatury, Kyiv, Ukraine.
3. (2007), *Ekonomsichna teoriia: Politekonomiia* [Economic theory: Political economy], ed. by Bazylevych V. D., 6th ed, Znannia pres, Kyiv, Ukraine.
4. Mojseienko, I. P. (2011), *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpryyemstva* [Management of the enterprise financial and economic security], Lviv, Ukraine.
5. Mochernyj, S. V. (2002), *Politychna ekonomiiia* [Political economy], Znannia pres, Kyiv, Ukraine.
6. The official site of the Office for National Statistics (2014), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 1 November 2014).

Стаття надійшла до редакції 05.11.2014 р.